

ВСТУП ПОЛЬЩІ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВАЛЮТНИЙ СОЮЗ: ПЕРЕВАГИ І ЗАГРОЗИ

У статті аналізуються політико-економічні чинники вступу Польщі у єврозону. Варшава ще в акцесійних переговорах з ЄС зобов'язалась прийняти євро як спільну валюту. Правда, конкретної дати входження Польщі у єврозону не було встановлено. У країні точиться дискусія щодо вступу до Європейського валютного союзу, називаються його переваги та недоліки, зі сторони країн-засновників лунають прозорі натяки на прискорення процесу, проте Польща не поспішає зі зміною свого золотого на євро і дата відтягується з кожним роком. На основі проведеного дослідження визначено переваги та загрози прийняття євро у Польщі, проаналізовано відношення польського суспільства та науковців до даного процесу.

Ключові слова: єврозона, Європейський валютний союз, Польща.

В статье анализируются политико-экономические факторы вступления Польши в еврозону. Варшава ещё в переговорах о вступлении в ЕС обязалась принять евро. Точной даты не называлось. В стране проходят дискуссии относительно принятия евро, называются преимущества и недостатки общей валютной системы, со стороны стран-основателей появляются прозрачные намёки на ускорение процесса, но Польша не спешит менять свой золотой на евро, поэтому срок оттягивается с каждым годом. На основании проведённого исследования определены преимущества и угрозы принятия евро в Польше, проанализированы отношения польского общества и ученых к данному процессу.

Ключевые слова: еврозона, Европейский валютный союз, Польша.

This article analyzes the political and economic factors in Poland's euro zone. Warsaw accession negotiating with the EU is committed to adopt the euro as a common currency. However, the date of Poland joining the euro zone in was not installed. In a country going through a discussion to join the European Monetary Union, known as its advantages and disadvantages, by the founding members are heard clear hints on the acceleration process, but Poland is in no hurry to change their zloty to the euro. Based on research the advantages and threats of adopting the euro in Poland, analyzed osition of Polish society and academics in this process.

Key words: euro zone, European Monetary Union, Poland.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Польща підписала асоціативну угоду з Європейським Союзом і відповідно зобов'язалась прийняти спільну валюту євро. Однозначної думки щодо зміни золотого на євро немає ані у політиків, ані в економістів, ані у науковців чи суспільства. Незважаючи на те, що Польща не встановила точної дати вступу у Європейський валютний союз, вона повинна розробити стратегію даного процесу, продумати свої дії. Тим більше, що Польща має приклади країн, що вступили у єврозону і може використати їх досвід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанню вступу Польщі у Європейський валютний союз присвячено дуже багато досліджень,

монографій, конференцій. Проте більшість з них схожа між собою і нічого нового не вносить. Якщо автор, прихильник чи противник єврозони, то доводить свою правоту. Слід відмітити, що прихильників євро серед науковців більше, аніж противників. Даною проблемою займались: А. Казмерчак, Й. Карвовський, Й. Мазур, Л. Бальцерович, С. Гомулка, А. Домагава, С. Буковські, Й. Фішер та багато інших.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Прихильники приєднання до єврозони не називають конкретної дати вступу. Польща повинна бути готова до зміни валюти і це принесе їй розвиток. Проте дата вступу відтягується уже кілька разів.

Формулювання цілей статті. Насправді обрана автором проблема вимагає всебічного і

глибокого наукового аналізу. Необхідно з'ясувати, які переваги отримає Польща при вступі у Європейський валютний союз, як відноситься суспільство та влада до спільної валюти і що заважає виконати умови конвергенції. Важливо порівняти Польщу з іншими країнами, які повинні приєднатися до євросони.

Виклад основного матеріалу. У даний час членами євросони виступають 17 з 27 країн ЄС – Австрія, Бельгія, Кіпр, Фінляндія, Франція, Греція, Іспанія, Голандія, Ірландія, Люксембург, Мальта, Німеччина, Португалія, Словаччина, Словенія, Італія та Естонія. При чому Великобританія та Данія мають можливість вибирати самим час, коли захочуть змінити валюту. Натомість 8 країн, що залишилися, а саме: Болгарія, Чехія, Литва, Латвія, Польща, Швеція, Румунія та Угорщина, мають здійснити свій вибір у найближчому майбутньому і при чому обов'язково.

Польща ще в акцесійних переговорах з ЄС зобов'язалась прийняти євро як спільну валюту. Правда, конкретної дати входження Польщі у євросону не було встановлено. У країні точиться дискусія щодо вступу до Європейського валютного союзу, називаються його переваги та недоліки, зі сторони країн-засновників лунають прозорі натяки на прискорення процесу, проте Польща не поспішає зі зміною свого золотого на євро і дата відтягується з кожним роком.

На підставі Акцесійного Трактату Польща приєдналася до Європейського Союзу, а також до Європейського валютного союзу, чим зобов'язалась виконувати умови конвергенції, визначені у Маастрихтському договорі та Пакті стабільності та зростання. Відповідно до цих документів, Польща, як і інші країни-члени ЄС, повинна запровадити спільну валюту євро.

Незважаючи на фактичне зобов'язання участі у валютному союзі, темп вступу кожної країни різняться. Причинами можуть бути як розвиток економіки країн ЄС, так і загальна стратегія приєднання до євро зони. Наприклад, з 10 країн, що стали членами ЄС у 2004 році, п'ять відмовилися від своєї власної валюти.

Критерії конвергенції визначені у ст. 140 (Трактату про функціонування ЄС) та уточнені в Протоколі № 13, доданого до Трактату.

Трактат визначає п'ять критеріїв валютно-фінансової конвергенції [12; 63–64]:

1. Досягнення належного рівня цінової стабільності. Критерій інфляції вважається виконаним, якщо рівень інфляції у даній країні протягом одного року, що передує дослідженню, не перевищує показника середньої інфляції на 1,5 %, занотованої в трьох країнах-членах ЄС (з найбільш стабільними цінами). При цьому враховуються ціни на найбільш популярні і необхідні товари для споживача.

2. Критерій довгострокових процентних ставок полягає у тому, що за рік до перевірки рівень номінальних довгострокових процентних ставок потенційного члена Європейського

валютного союзу має не більш ніж на 2,0 % перевищувати середній рівень довгострокових процентних ставок у трьох країнах ЄС, в яких найбільш стабільні ціни.

3. Дотримання протягом останніх двох років діапазону коливань валютних курсів у межах механізму валютних курсів Європейської валютної системи без девальвації валют щодо валют інших членів (стандартний діапазон дорівнює $\pm 15\%$). Країни зобов'язані брати участь у механізмі стабілізації курсів валют (Exchange Rate Mechanism – ERM II).

4. Забезпечення належного стану фінансових показників у довготривалому періоді з метою запобігання надмірному бюджетному дефіциту та надмірній державній заборгованості. Дефіцит бюджету країни має становити не більше 3 % ВВП.

5. Останній критерій – державна заборгованість, тобто відношення фактичних державних боргів до ВВП, яке не перевищує встановлену референтну величину заборгованості (60 % ВВП).

Слід зазначити, що часом важливу роль у приєднанні до євросони відіграють далеко не економічні вимоги. Але як зазначають економісти, євросона не постала б, якби європейські країни суворо дотримувалися затверджених принципів. Наприклад, у 1998 році (рік, перед створенням євро зони) серед країн, що прийняли євро, тільки чотири – Ірландія, Франція, Португалія та Фінляндія – мали публічний борг нижчий 60 %. Бельгія мала борг 117,4 % ВВП, Італія – 114,9 %, а Греція – 94,5 % (у даний час країна звинувачується у фальшуванні статистики) [3]. Задля того, щоб постала євросона, знайдено політичний компроміс, якого найбільш прагнула Франція. Політична воля була важливішою статистики.

Проте теж не завжди. У 2007 році Литва була готова до прийняття євро, мала малий борг, майже зрівноважений бюджет, але країні відмовлено з причини інфляції – даний показник перевищував норму на 0,1 %. Міністри фінансів євросони були надто принципові, оскільки мова йшла про маленький периферійний край, що не має великого значення для Європи [3].

Європейська Комісія та Європейський центральний банк, іноді за ініціативою країни-члена ЄС, що не є членом євросони (згідно зі ст. 145. п. 1 Договору про Європейський Союз), кожні два роки складають для Комісії Ради ЄС звіт про стан приготувань до прийняття спільної валюти. Перший звіт стосовно Польщі був опублікований у 2004 році, останній – у травні 2010 року. Формальне рішення про прийняття Польщі до євросони прийме Рада міністрів з питань економіки та фінансів ЄС (Economic and Financial Affairs Council, ECOFIN).

У першому звіті Європейська Комісія стверджувала, що Польща не виконує жодного з критеріїв конвергенції, інфляція склала 3,8 %, надмірний бюджетний дефіцит, хоча державний борг був нижчий від прийнятого показника [4, с. 252].

Через два роки, тобто вже у другому звіті, Варшава отримала більш прихильні оцінки.

Інфляція склала всього 2,8 %. Польща стала однією з трьох країн, в яких були найкращі показники стабільності цін. Проте Рада міністрів вирішила, що країна не виконала бюджетний критерій [4, с. 253].

В останньому звіті за 2010 рік критикувались дії Національного Банку Польщі та було відзначено, що Польща не виконує всіх критеріїв. Інфляція з квітня 2009 року до березня 2010 року склала 3,9 %, що на 1 % вище норми. Причинами інфляції був зріст цін на продукти харчування, енергетичні носії, підвищились податки (акциз, ПДВ та податок від азартних ігор). Дефіцит бюджету склав 7,1 % (на 3 % вище від встановленого). Показник державного боргу був нижчим, чим вимагалось – 51 % (норма – 60 %). Погіршилась міжнародна інвестиційна позиція Польщі: з 30,7 % ВВП у 2000 році до 59,5 % ВВП у 2009 році. Європейська Комісія дала пораду Польщі більшу увагу приділяти стабілізації цін. Право Польщі поки що не виконує всіх вимог стосовно незалежності Національного банку, інтеграції права з Євросистемою [8, с. 45].

Згідно зі всіма звітами Європейської комісії, Польща не виконує критеріїв конвергенції. Зі сторони Варшави пролунали натяки, що валютна інтеграція більш схожа на політичну. Проте, якщо проаналізувати ставлення польської влади та суспільства до питання прийняття євро, то вони досить неоднозначні. Дискусія розгортається саме навколо переваг, які отримає Польща від євро зони, та втрати, які матиме країна внаслідок цього.

Національний Банк Польщі опублікував «Звіт про повну участь Республіки Польща в третьому етапі Європейського валютного союзу», в якому детально розписав переваги та втрати від спільної валюти [10, с. 93–95].

Серед переваг, які отримає Польща у приєднанні до єврозони: зменшення валютно-курсного ризику, пожвавлення торгівлі, покращення іміджу Польщі, зріст напливу інвестицій, конкурентні переваги. Звісно, у першу чергу, найбільш зацікавлені у європідприємці, оскільки саме ці чинники сприятимуть у провадженні бізнесу.

До загроз, що виникнуть після запровадження євро, відноситься втрата незалежної монетарної політики, втрата суверенної економіки, а також тимчасовий спад ВВП, зріст безробіття та цін.

Національний Банк Польщі поширює інформацію, в якій пояснює, що побоювання типу підвищення цін та втрати національної самобутності є безпідставними. Також підготовлюється населення до думки, що рано чи пізно зміна валюти настане і це принесе багато користі.

Проте не все залежить від Національного Банку Польщі. Виконання необхідних вимог до прийняття євро залежить від уряду та парламенту, які сприяють або гальмують даний процес. Важливу роль відіграє і пропаганда, яку розгортають політики.

Науковець А. Домагава наводить приклад, що Національний Банк Польщі підготував спеціальний

звіт у 2004 році стосовно прискорення вступу до єврозони, оскільки запізнення тільки сповільнює розвиток. Коли на посаду Голови Банку прийшов С. Скшипка, було прийняте рішення щодо перегляду переваг та витрат від зміни валюти, що може свідчити про затримання процесу валютної інтеграції. Новий Голова аргументував, що Польща повинна вступити до єврозони у найбільш корисний для неї час [1, с. 254].

Уряди у Польщі після 2005 року підтримували вступ до єврозони, підкреслюючи його позитивний вплив на розвиток країни. Прем'єр-міністр Польщі Казімеж Марцінкевіч (2005-2006) прогнозував спільну валюту в 2009-2010 роках, оскільки саме тоді Польща мала виконати всі необхідні критерії конвергенції. Під час виборчих дебатів Дональда Туска та Олександра Квасневського називалась дата 2010 та 2011 роки. Планувалося, що під час Євро – 2012 у Польщі вже буде спільна валюта.

Екс-голова Національного Банку Польщі Лешек Бальцеровіч у своєму інтерв'ю у 2008 році підкреслює, що всі економічні звіти показують, що євро є вигідним для Польщі. З одного боку, криза показала привабливість євро, а з іншого – ускладнила вхід до єврозони. Бальцеровіч критикує польських політиків, які уповільнюють прийняття євро та говорять з високих трибун, що Польща з євро втратить свою суверенність. Жодна з країн, що прийняла євро, не втратила свою суверенність. Узагалі дискусія навколо євро перетворилась у війну пропаганди. Не можна не погодитись в цьому з відомим польським економістом. Євро стало для Польщі не так питанням економічним, як політичним [2, с. 293].

Президент Качинський та його оточення не були налаштовані на швидке прийняття євро. Теперішній президент Броніслав Коморовський та його команда більш прихильно ставляться до спільної валюти. Коморовський заявив, що завданням уряду Польщі є прийняття євро у періоді від 2014 до 2016 року.

Екс-міністр фінансів Польщі Гжегож Ководко у своєму інтерв'ю «Пульс Бізнесу» прогнозує, що більш-менш реальний час приєднання до спільної валюти відбудеться не раніше 2016 року. Однією з причин сповільнення валютної інтеграції він називає кризу та конфлікти у Греції [5, с. 293].

До кризи та економічної ситуації, що склалася у Греції, Польща прагнула якнайшвидше ввійти у єврозону. Після цих подій Варшава стала більш обережною.

Критичне ставлення щодо спільної валюти серед 10 країн, що стали членами ЄС у 2004 році, висловлює не тільки Польща. Чеський уряд на разі не хоче говорити про євро у Чехії у найближчі роки і не обговорює конкретну дату вступу. Основною проблемою для даної країни є високий дефіцит бюджету, який, згідно з прогнозами, тільки у 2016 році буде зменшений і стабілізований.

Під час візиту в Берліні у серпні 2010 року чеського прем'єра Петра Некаса, пані Меркель натякнула, що Німеччина хотіла б бачити Чехію у

єврозоні. Аналогічну пропозицію було складено і прем'єру Польщі Дональду Туску. Поважне польське видання «Газета Виборча» процитувало свого чеського колегу «Народні Новини», в яких зазначалося, що «приєднання нових країн до євро буде важким у даному моменті, оскільки єврозона поділена на два табори: багата північ під головуванням Німеччини та бідний, з боргами, південь під головуванням Франції. Швидкий вступ Польщі та Чехії до єврозони покаже, що час, коли єврозона була престижним клубом з жорсткими вимогами для вступу, вже давно минули» [8].

Польська громадська думка належить до найбільш євро оптимістичних в усьому ЄС, особливо, що стосується рівня довіри до європейських інституцій, розширення ЄС, європейської політики безпеки тощо. Проте поляки реагують неоднозначно на зміну валюти. Ще у 2002 році майже 70 % поляків підтримували вступ до Європейського валютного Союзу, у 2004 році – тільки 52 %, у 2006 році – 46 %, у 2008 році – 41 % [10, с. 79–89].

Згідно з дослідженнями, проведеними Євробарометром (Eurobarometr) у 2010 році, найбільші скептики щодо зміни валюти – чехи. Вони, разом з латишами та естонцями (!) будуть відчувати себе нещасливими при зміні валюти – 54-61 %. Для Чехії, Латвії та Польщі буде хорошим варіантом, якщо заміна національної валюти на євро прийде настільки пізніше, наскільки це можливо – 46-47 %. На запитання чи респонденти вважатимуть, що зміна валюти призведе до применшення їхньої національної самобутності, латиші та чехи відповіли, що так – 66 % та 62 % відповідно. При цьому поляки відповіли, що не бояться цього – 54 %, і даний показник збільшився порівняно з попередніми роками. Найбільшою загрозою від євро може бути тільки підвищення цін і так вважають 81 % респондентів з Польщі. Цікавим фактом є те, що аналогічно вважали естонці, які вже прийняли євро. Наскільки їхні побоювання справдяться – покаже час [4].

Дискусія навколо зміни польського злотого на євро точиться не тільки серед політиків, але й науковців та економістів. Прихильники євро аргументують, що це прискорить зріст економіки у Польщі. Такого погляду притримуються С. Гомулка, В. Орловський, Й. Боровський, Д. Вінек. Наприклад, Станіслав Гомулка (професор emeritus Лондонської Школи економіки (London School of Economics), бувший радник міністра фінансів та голови Національного Банку Польщі, радник російського прем'єра Єгора Гайдара у Росії) вважає, що найбільшою перевагою буде можливість доступу до закордонних заощаджень. У Польщі норма заощаджень є низькою (уряд влазить у борги і використовує заощадження поляків, продаючи їм облігації). Це знижує доступність кредиту, оскільки відсотки довгострокового кредиту в Польщі не є низькими. Також польські підприємці страждають від валютно-курсного ризику, від якого залежить вплив інвестицій до краю [11].

Професор Орловський (бувший радник президента Польщі Александра Квасневського) аргументує, що прийняття євро знизить відсотки на короткостроковий кредит, заохотить інвестиції. І не потрібно боятись зросту цін та інфляції, це будуть явища тимчасові і все врегулюється. Польща отримає більше користі, чим недоліків від прийняття євро [11].

Серед противників прийняття євро знаходяться А. Казмерчак, Й. Карвовський, Й. Мазур. Вони не вірять в економічний зріст Польщі після прийняття євро.

Професор А. Казмерчак із варшавської Головної Комерційної Школи, критикує версію пожвавлення торгівлі між країнами в євро зоні. Дослідження показують збільшення торгівлі після прийняття євро на 5-10 %. Але це є багато чи мало для країни? Наприклад, швидший зріст двосторонньої торгівлі показують Данія та Швеція, які мають різні валюти, чим Німеччина та Франція, які мають спільну валюту. Вирішальну роль в напливі інвестицій відіграють умови для закордонних інвесторів в даній країні, а не валюта [7, с. 291].

Професор В. Карвовський вважає, що питання спільної валюти, це перш за все проект політичний. Рівень життя населення та національний дохід визначають інші чинники, а не валюта. Єврозона не зможе існувати без політичної інтеграції.

У поважному польському виданні «Пульс Бізнесу» з'явилась стаття шведських економістів, в якій Польщі пропонується дорога до євро, якою йде Швеція: країна повинна обов'язково прийняти євро, але не трактує цього факту надто поважно. Криза не була такою страшною для Польщі завдяки власній валюті. Також шведські економісти прогнозують спільну валюту для Польщі не раніше 2019 року [6].

Прихильники та противники євро погоджуються в одному – питання про прийняття спільної валюти повинне вирішитись на референдумі. Оскільки приєднання Польщі до Європейського валютного союзу призведе і до певних змін в Конституції Польщі, що стосується діяльності Національного Банку Польщі. Хоча і в даному питанні тривають дискусії – результат референдуму вважати за вирішальний чи ні.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Польща з приєднанням до Європейського Союзу прийняла на себе обов'язок спільної валюти.

Криза та економічна ситуація у Греції послабили довіру Польщі на інших країн-кандидатів до євро. Найбільші побоювання поляків стосуються підвищення цін, інфляції та можливого безробіття. Уряд заспокоює своїх громадян, що це будуть явища тимчасові. Слід відмітити, що під час політичних дебатів А. Квасневського та Д. Туска, останній заявив, що до дати прийняття євро потрібно підходити зважено і продумано, оскільки у Польщі значна кількість населення є бідною. Згідно з даними Національного Банку Польщі станом на 01.02.2011 р. 1 євро=3,9 злотих. Відповідно населення і боїться євро, оскільки думає

про зріст цін майже у чотири рази. Дана позиція євро та золотого зберігається впродовж 2 років.

Переваги, які отримає Польща після приєднання до єврозони, є важливими. Тим більше, що більшість польських економістів виступають прихильниками спільної валюти. Тим більше, Польща не є першою країною, що здійснила даний крок. Вона може використати досвід інших країн, з таким же рівнем розвитку економіки.

Польща втратить можливість провадити незалежну монетарну політику, оскільки буде

залежати від ситуації у єврозоні. Варшава приєдналася до Європейського Союзу і повинна виконувати поставлені там вимоги. Саме ЄС вона завдячує своєму економічному розвитку та підвищенню рівня життя населення.

На закінчення статті, хотілося б навести слова одного з польських науковців Фішера Й.: «...як членство Польщі у Європейському Союзі було явищем, якого не уникнути, так і членство у Європейському валютному союзі є однозначним і обов'язковим».

ЛІТЕРАТУРА

1. Domagała A. Integracja Polski z Unią Europejską / Domagała A. – Warszawa : Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne. – 2008. – 265 s.
2. Fiszer J. M. Wejście Polski do strefy euro. Perspektywa politologa // Rosati D. K. – Warszawa : Łazarski. – 2009. – 316 s.
3. Gądomski W. Wszystkie opcje Europy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wyborcza.pl/1,97738,7974588,Wszystkie_opcje_Europy.html#ixzz1C8jEe4na
4. Introduction of the euro in the new Member States: Summary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_307_sum_en.pdf
5. Kołodko – powinniśmy już mieć euro [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wyborcza.biz/biznes/1,100969,8874278,_Puls_Biznesu-Kolodko-powinnismy_juz_miec_euro.html
6. Kowalczyk J. Ze złotym długo i szczęśliwie / J. Kowalczyk // Puls Biznesu. – 19.08.2010.
7. Łon E. Spory naukowe wokół członkostwa polski w strefie euro // Euro – ekonomia i polityka, red. Rosati D.K. / Rosati D.K. – Warszawa : Łazarski. – 2009. – 316 s.
8. Niemcy chcą Polski i Czech w strefie euro [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,8815786,Niemcy_chca_Polski_i_Czech_w_strefie_euro.html
9. Raport o konwergencji / Europejski Bank Centralny – Eurosystem – Frankfurt am Main: Maj 2010. – 56 s.
10. Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej / Narodowy Bank Polski – Warszawa : 2009. – 408 s.
11. Spór o euro – przyjąć jak najszybciej czy odkładać jak najdłużej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rp.pl/arttykul/72167.html>
12. Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:PL:PDF>

Рецензенти: Шевчук О. В. – д.політ.н., доц.;
Письмаченко Л. М. – д.держ.упр.

© Сидун С., 2011

Дата надходження статті до редколегії 04.07.2011 р.